

Спеціалізованій вченій раді
Д 58.082.04 Західноукраїнського
національного університету
46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Теремецького Владислава Івановича – на дисертацію Канюки Наталі Валеріївни на тему «Адміністративно-правове забезпечення електронного судочинства в Україні», представлену на здобуття ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Ступінь актуальності обраної теми. Україна, як і весь світ, стрімко рухається вперед до побудови нового інформаційного суспільства, одним із проявів якого є реалізація максимальної кількості комунікацій в електронній формі. Однією з таких сфер є система правосуддя. Розширення використання можливостей інформаційних технологій та телекомунікаційних систем у судовій системі – це не лише спрощення функціонування системи правосуддя, а в перспективі – перехід до якісно іншого типу її взаємодії з учасниками процесу. Безсумнівно, що такі глибокі зміни відбуваються поетапно і, насамперед, впливають на зміни у процесуальній формі, які ми можемо спостерігати сьогодні.

Актуальність дослідження адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства в Україні обґрунтовується динамікою розвитку правового поля та окремими труднощами технічного супроводу судового процесу, вирішення яких є необхідним в умовах глобальної цифровізації. Для досягнення цього було прийнято Указ Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» та наказ Державної судової адміністрації України про затвердження «Концепції програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту

побудови Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022-2024 роки». Однак реалізація вказаних нормативних актів утруднена низкою організаційних проблем та правових колізій, що і зумовило необхідність нових наукових досліджень у цьому напрямі.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на усталених та апробованих положеннях адміністративно-правової науки.

Отримані автором наукові результати та висновки дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості і достовірності, що забезпечено використанням комплексу філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, принципів та підходів, що відповідають визначеним меті та завданням наукового пошуку. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у роботі було використано комплекс методів пізнання, зокрема теоретичного пізнання сходження від абстрактного до конкретного, системного аналізу, статистичний та емпіричний методи, порівняльний, проблемно-пошуковий та гіпотетико-дедуктивний методи, метод наукового узагальнення, аксіологічний та гносеологічний, порівняльно-правовий, логічні методи, такі як аналізу й синтезу, а також низку інших методів та засобів.

Про високий рівень обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи свідчить їх апробація на конференціях, зокрема: II Міжнародній науковій конференції «Тенденції реформування правової системи України і країн світу»; Всеукраїнській науково-практичній конференції «Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти»; VI Міжнародній науково-практичній конференції «Російсько-українська війна: право, безпека, світ»; I Міжнародній науково-практичній конференції «Modern problems of science,

education and society»; Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічна служба і адміністративне судочинство: проблеми та перспективи».

Наукова праця Н.В. Канюки є самостійною і завершеною. Автор безперечно досяг мети, яка полягала в дослідженні особливостей, загроз, проблем та адміністративно-правових методів реалізації системи електронного судочинства в Україні і обґрунтуванні теоретичних пропозицій та комплексних практичних рекомендацій щодо забезпечення її розвитку та повноцінного функціонування.

Дисертантом успішно сформульовано перелік завдань, що пов'язані із необхідністю: дослідити теоретичні основи електронного судочинства; розкрити історичний шлях розвитку правового механізму електронного діловодства як одного з базових елементів електронного судочинства в Україні; охарактеризувати нормативні основи впровадження та реалізації системи електронного судочинства в Україні; провести аналіз стану матеріального забезпечення функціонування системи електронного правосуддя та ефективності його використання; дослідити особливості функціонування окремих модулів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи; вивчити закордонний досвід впровадження електронного судочинства; дослідити основні аспекти цифрової трансформації судочинства в Україні; проаналізувати основні аспекти розвитку електронного судочинства в Україні в умовах воєнного стану; окреслити перспективи та загрози використання штучного інтелекту в системі електронного судочинства.

Зміст дисертації відповідає поставленій меті та відображає логіку дослідження. Викладені в роботі наукові положення, висновки та рекомендації підкріплені результатами аналізу достатньої кількості джерел і наукових матеріалів. Крім врахування думок вітчизняних та закордонних науковців з досліджуваних питань, автор вміло викладає власне бачення важливих правових явищ, причин та умов, що на них впливають. Текст дисертації відповідає змісту, розкриває тему, засвідчує логічність і

завершеність дослідження. Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачкою роботу.

Ознайомлення з науковими положеннями, висновками та пропозиціями Канюки Н.В. дає підстави стверджувати про дотримання наукового стилю викладу матеріалів, коректності формулювань, уваги до деталей та професіоналізму. Матеріал дисертації викладено грамотно, логічно, послідовно у зрозумілій і доступній формі. Це забезпечило обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів. Зі змісту дисертаційного дослідження, а також опублікованих дисертантом наукових праць вбачається, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають його особистий внесок у формування адміністративно-правових засад забезпечення електронного судочинства в Україні, характеризуються науковою новизною.

Слід позитивно охарактеризувати дослідження досвіду окремих аспектів реалізації електронного судочинства в США, Канаді, Республіки Польща, Італії, Австралії та КНР.

Обґрунтованим є удосконалення автором положень щодо різноформатності організації електронного діловодства та документообігу в судових органах, що у підсумку не порушує зв'язку усіх її процесів із реалізацією ідеї електронного правосуддя. Здійснення судочинства із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі ведення діловодства відкриває доступ особи до електронного правосуддя. Доведено, що від якості здійснення електронного судочинства, яке повинно бути забезпечене сучасним високим рівнем організації діловодства та

документообігу, залежить досягнення мети здійснення електронного правосуддя.

Вагому, на наш погляд, наукову цінність має позиція автора щодо збільшення залучення громадськості до електронного правосуддя шляхом використання Центру надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), як тимчасової проміжної ланки, що підвищить обізнаність громадян щодо використання цифрових судових сервісів та створить атмосферу позитивного сприйняття цього нововведення в суспільстві.

Грунтовним є проведений аналіз динаміки розгляду справ із використанням технічних засобів та у режимі відео конференцій за період 2019-2021 рр., та забезпеченості суду засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Слушним є подальший розвиток наукових підходів до процесу здійснення правосуддя під час дії правового режиму воєнного стану, на основі яких встановлено, що нормотворча діяльність у сфері судочинства значною мірою спрямована на впровадження інформаційно-комунікативних технологій, в тому числі шляхом забезпечення належного функціонування організаційно-технічної системи ЄСІТС; створення умов для максимального переходу учасників судового процесу до електронного судочинства.

Загалом наукові положення, що сформульовані в дисертації та в опублікованих працях Н.В. Канюки, містять елементи наукової новизни та в значній мірі вдосконалюють сучасне наукове пізнання адміністративно-правових засад забезпечення електронного судочинства в Україні, що є предметом дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Зміст і структура дисертаційного дослідження відповідає меті та завданням, сформульованим дисертантом у вступі, а також відображають актуальність дослідження та його наукову новизну. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, структура якого

забезпечує комплексність та системність отриманих науково цінних результатів. Робота викладена на 224 сторінках, складається із анотації, вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, а також висновків, списку використаних джерел (276 найменувань) та додатків.

Розділ 1 «Становлення електронного судочинства в Україні» присвячений теоретичному осмисленню положень нормативно-правових актів у сферах інформаційного забезпечення та здійснення судочинства, які слугують правовою основою досліджуваних суспільних відносин. При дослідженні категорійного апарату обґрунтовується доцільність розмежування понять «електронне правосуддя» та «електронне судочинство», які, хоч і належать до способів вирішення спорів із використанням інформаційних технологій, однак мають відмінні критерії, які лежать в основі результатів означених способів.

У розділі 2 «Адміністративно-правові основи впровадження електронного судочинства» дисертантом досліджується відповідність положень українського законодавства у сфері електронного судочинства базовим положенням міжнародних норм. При цьому зазначається, що керівними принципами кіберправосуддя, імplementованими Україною, є: неупередженість, незалежність, юридична визначеність, доступність, забезпечення гарантій та процесуальних прав громадян та їх об'єднань. Автором визначено чимало проблемних питань впровадження електронного судочинства, серед яких: ризик втрати важливої інформації в результаті зовнішнього втручання в систему; необхідність підвищення рівня комп'ютерної грамотності до рівня кваліфікованого користувача у суддів та працівників суду; подальше удосконалення програмного забезпечення; регулярне оновлення технічного забезпечення судів і перехід на систему електронного судочинства повноцінно, а не фрагментарно (використання виключно відеоконференцій чи технічних засобів фіксації судового процесу).

Третій розділ «Особливості адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства в Україні» присвячений аналізу цифрової

трансформації судочинства в Україні та векторам вирішення проблем у цьому напрямі.

При дослідженні розвитку електронного судочинства в Україні в умовах воєнного стану доведено, що в демократичному суспільстві обов'язок забезпечення принципу доступності до правосуддя залежить не лише від представників органів влади, але й від кожного члена громадянського суспільства, який зобов'язаний здійснювати контроль за діями суб'єктів владних повноважень.

Прогресивним є розгляд потенціалу та проблемних аспектів застосування штучного інтелекту в системі електронного судочинства.

Вищевказане дає підстави для висновку про цілісний характер дисертаційного дослідження Н.В. Канюки. Жодних порушень академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Дисертація Н.В. Канюки містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань. Викладені у ній положення створюють підґрунтя для подальших наукових досліджень, вдосконалення праворозуміння та правозастосування.

Беззаперечним є і практичне значення дисертації, оскільки проведене дослідження дозволило діагностувати стан функціонування системи електронного судочинства та більш чітко визначити напрями її забезпечення та вдосконалення, у тому числі у напрямі удосконалення нормативно-правової бази.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових статтях і тезах доповідей автора на конференціях та форумах, що загалом свідчить про достатній рівень апробації. Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати, отримані в процесі роботи над дисертацією, опубліковано в десяти одноосібних публікаціях, чотири з них розміщено у фахових виданнях, затверджених наказами МОН України, одна – в

міжнародному періодичному фаховому науково-практичному правовому виданні, п'ять праць апробаційного характеру.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження.

Не заперечуючи важливості та оригінальності дисертаційного дослідження, зупинимось на певних дискусійних положеннях та висновках, які є важливими для подальшого розвитку науки адміністративного права та створять основу для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації.

1. Зважаючи на необхідність урахувань умов воєнного стану та обмежень бюджетних витрат (у тому числі в системі електронного судочинства) автор на стор. 82 дисертації звертає увагу на рішення Ради суддів України щодо оптимізації використання інструментів електронного судочинства у відправленні правосуддя, при цьому вказуючи, що під час відправлення РСУ рекомендувала виклики та повідомлення, обмін процесуальними документами з учасниками судових проваджень передусім здійснювати за допомогою електронної пошти та/або з використанням вказаних учасниками судових проваджень мобільних телефонів (в тому числі й з використанням месенджерів). Водночас автор не акцентує увагу на правових засадах регламентування такої форми судових комунікацій.

2. На сторінках 93-98 дисертації здійснюється ґрунтовне дослідження розгляду справ із використанням технічних засобів та у режимі відеоконференцій, а також загального стану забезпечення суду засобами інформаційно-комп'ютерних технологій. При цьому неоднорідна динаміка використання технічних засобів супроводжується показниками недостатності забезпечення суду засобами ІКТ (зокрема наявність обладнання для аудіо-, відеозапису засідань, відеоконференцій складає 67 % від потреби; наявність персональних комп'ютерів 82 % від потреби) та частковим моральним і матеріальним зношенням вже наявного технічного парку. При цьому дисертант не достатньо уваги звернула на процесуальні наслідки впливу таких недоліків в різних ситуаціях. Наприклад, випадок, коли один із

учасників судового процесу бере в ньому участь в режимі відеоконференції, і при цьому на етапі давання свідчень виникають технічні труднощі трансляції (зі сторони суду) потребує аналізу із позиції можливості визнання чи невизнання стороною судового засідання ухвали чи рішення суду.

3. Описуючи американський досвід електронного судочинства на стор. 104-106 дисертації здобувачка звертає увагу на систему PACER. Користування зазначеною системою є оплатним: перегляд, копіювання або друк однієї сторінки документа коштує 10 центів станом на початок 2023 року. Якщо користувач витрачає 30 дол. США або менше витрат за квартал, плата за цей період не стягується. Таким чином, для переважної більшості користувачів користування залишається безкоштовним, а для юридичних компаній та інших суб'єктів такого типу – платним. Цікавим було б під час публічного захисту почути позицію автора щодо доцільності реалізації такого підходу в Україні.

4. Аналізуючи зміст дисертації, можна стверджувати, що здобувачка детально проаналізувала досвід впровадження електронного судочинства в низці країн. Вбачається, що у контексті цього предметом подальших розвідок може бути дослідження найбільш близької за змістом системи електронного судочинства з подальшим пошуком можливостей адаптації її норм до української практики.

5. На стор. 160-181 дисертації здобувачка детально описує переваги та загрози застосування штучного інтелекту в електронному судочинстві, а також можливості потенційного впровадження системи «Кассандра». Можливо у роботі варто було згадати, що сьогодні вже існують приклади застосування елементів штучного інтелекту в праві та надати цьому власну оцінку.

Вбачається, що, незважаючи на наявність спірних положень в дисертації, що свідчить про складність та актуальність досліджуваної теми та авторський підхід до розв'язання окреслених науково-практичних проблем, викладені у відгуці зауваження переважно мають дискусійний або

рекомендаційний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до цього дослідження та актуальністю питань, що розкриваються автором.

Загальний висновок. На підставі викладеного можна зробити такий висновок. Дисертація Канюки Наталі Валеріївни «Адміністративно-правове забезпечення електронного судочинства в Україні» є самостійною завершеною науковою працею, яка за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій вирішує важливе наукове завдання – з'ясування особливостей, загроз і проблем адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства в Україні і обґрунтування теоретичних пропозицій та комплексних практичних рекомендацій щодо забезпечення його розвитку та повноцінного функціонування. Дисертаційна робота відповідає всім вимогам пунктів 9, 11-13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, її автор – Канюка Наталя Валеріївна – на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

провідний науковий співробітник
відділу міжнародного приватного
права та правових проблем
євроінтеграції НДІ ППіП
ім. академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Владислав ТЕРЕМЕЦЬКИЙ